

Värskedar

Värskedar gjordes i Markaryd, där det var en inte liten hemindustri, hälften av befolkningen gjorde värskedar, och koruskedar, matskedar och "förläggskedar". Den största delen av dem som gjorde värskedar, var mindre lantbrukare som hade värskedsmakeriet som biverksamhet, ja några till huvudsakring. De som hade jord så att de kunde plantera lin själva, till både sina och andras skedar. Lin gick det, nämligen åt mycket, och till fina skedar var det gerna av tågor, till grövre gick det med samspunnet lin. De som hade något väsentligt lantbruk lämnade sina skedar till sidana, som skötte försäljningen åt flera stycken. En Johannes Svensson född i Gätteryd och i uppväxtaren kallad "Kajesrevarens Johannes", död för ett par år sedan omk 90 år

han kom till en ung till Marhared, lärde sig
göra vävskedar, och började tidigt att gå ut
sälga vävskedar, och de som behövde en sked
väntade oftast tills Johannes kom. Han hade
sina "stråk" vart eller vartannat år. Han hade
sina, nästan bestämda, platser där han över-
nattade. Hur långt upp i Sverige han gick är
jag ej säker på, men troligen nästan ända upp
mot nordliga Sverige och genom nästan hela Finnland.
Lä var det en Sven Johan i Tiesköld, han gick ungefär
på samma sätt. Han hade gått så mycket genom
Finnland att han kunde tala en del Finska.
Båda dessa hade lätt för att få matlagi där
de var kända. Johannes var mer än vanligt lång
och passade således mycket bra att bära väv-
skedar. De hade mycket långa smala säckar
av starkt hemvävt tyg vita, och med sprund
på mitten, säcken bars på en axel, och ungef.

lika många skedar fram och bak, ett skytte
att hölja över ändarna som stäck upp genom
sprundit. En vävsked på 24 loom, 12.00. Tänder
var långa och måste sticka upp ett bra stycke
över axeln på den som bar, påsen kunde ju
inte räckas ända ned till knäveckena. Det var
ju inte tal om annat än att gå till fots.

Under 1800-talets senare hälft kunde ju lagret
fyllas på från någon järnvägsstation, dit man
samt från hemorten, och för längre tillbaka
sjöledes från Karlskann eller Kalmar till
någon ort i norra Sverige eller Finland.

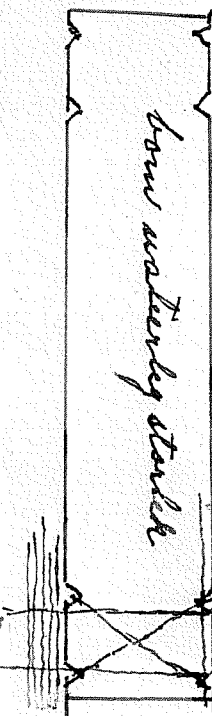
Jag vet ej någon trakt där vävskedar gjordes mer
än Markaryd, Traryd och Hinnaryd, men Markaryd
var främst. Ett några Västgöter sålde vävskedar ut
jag ej och är knappast troligt mer det ju ej passade
bland andra varor. De som sålde vävskedar hade
även skyttlar och "skrapjörar" de senare av horn,

De som sålde skedar var, åtminstone i början av seson, försedda med olika typer, från grova mattskedar till fina dräll och gardinskedar med bunn (ett bunn 50 trådar) från 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, och 24 om det fanns längre skedar vet jag ej. På en fin sked var det ung. fem centimeter till ett bunn, således till en sked på 24 bunn gick åt 1.2 meter långa spänget plus bunnarna i båda ändar fyra cm. 1200 trådar, således fick man lägga 2400 varor med bunttråd om de fyra spängetna till en så lång sked. Till en sådan sked fick det vara mycket fint och väl sprunget tågarna, det fick gärna vara fyrtrådigt som man brukar med trådens grovlek bestämmer skedens finhet eller grovhet. Man sådde, matteska, skättpallsska, laknaska, läresska, drällska, gadeniska, vassnalska (vassman) wakeniska, eller av något olika grovlek, allt beroende på grovleken av den tråd man visat

spångarna med. Hälskitter köptes från Tyskland
på älttiokatt. En Ljunggren i Rydhult (Traryd) tog
hem och sålde till kringliggande bygd, och rör-
tänderna nästan försvann. Rittarna äro smala
än rörtänder, endast 2 m_m rörtänder 3 m_m
Bänskedor från Markaryd höllas för att vara bäst
här i orten. En s.k. stälsked (stälkitter) kostade för
en 18 bömskedor, fin, 4 kr: på 90 talet, rörskedor
något billigare. En stälsked är tre gånger så
tung som en rörsked, så att en stälsked kunde
man nog i håret mer än ett femtiotal. Några andra
varor än skyllor och pjäkor hade ej de som sålde
vörskedar. Någon kredit förekom nog sällan. ^{pyäkor}
Skrapjäkor var till att gagna när man satte i sked
(skede). Man satte i pyäkan, som var mycket tunn,
mellan två tänder, lade den tråd som skulle igenom,
ovan på skeden framför pyäkan, tog pyäkan under
med tråden igenom, ja man tog naturligtvis med

tummanen och ett finger, p. blev fri att sätta i nästa tand, skeden hölls vägrät när man "skrede".
I P-förseamling har ingen varit vävskamakar, utom förest nämnde Johannes, men han flyttade i unga år till Markeryd. Förest nämnde även Johan var från Föteryd. Jag själv har reparerat och satt om vävskeder, men ej gjort nya. Vävskedmakarna han, eller kunde, väl knappast räknas som bönder men dock som mindre lantbrukare, torpare och sidare som hade endast en stuga. Det var en hemindustri där alla i familjen hjälptes åt. För några var det huvudsyssla, för andra bisyssla. Till spånar och bonnar hade man fur. Man klyvde, absolut ren kvastfri fur, det får vara alldeles färsk då det klyves och spånas, och torkas sedan och täljes i lagom grovlekare. Man måste ha materialet torrt när skeden bindes, dels skulle skeden bli lossig, dels

skulle träden i fastna. Spängarna måste vara hela
till längden, det går ej att skära dem, flata på en
sida och väl rundade på andra. 4 o 5 m tjocka
och 7 o 10 m breda, samt jämnt tjocka, bommarna
9.5 m långa, 3 o 6 m tjocka 20 o 25 m breda för olika
skedar. Rittar av stål äro 9.5 m långa 2 m breda
och från $\frac{1}{2}$ till 1 m tjocka för olika skedar. Tänder
av rör gjordes allti bredare och hyvelades lika
breda med en liten hyvel sedan skeden var beredd.
Hyveln var speciell för ändamålet med stäkt
mycket snett och öppet vid ena sidan som på
en simshyvel, för öfrigt behövdes knappast några
särskilda verktyg, men vassa knivar behövdes.
en flyttbar tock att hälla spängarna på lika av-
stånd och samman. Två docksticker för den
beredde träden så att den ej fick sops på golvet
bland damm och smuts. Det gäller att pressa alla
tänder eller rittar hårt till träden så att alla



anständ bli absolut lika, och lägga en Träden med
sols och andra motsols snurs blir skaden sned
för alltid. Tänderna och bonnarna skall vara i rät
vinkel mot skadens längd. Det är mycket nog med
träden att den ^{är} alldeles lika tjock och jämn. På
rörskedar lades alltid tänderna med skallet åt
ett håll på halva skaden, och andra halvan motsatt
Tänderna till motskedar och andra grova skedar klyvdes
och täljdes av lövträd, rönn eller björk, dessa
skrapades med glas efter täljningen, med dem var
det ej så nog varken på brudd eller tjocklek.
De som från barnsben gjorde sidant fingo
sidan vana, att det gick både fort och väl, att
någon som enkom gjorde tänder vet jag ej, det
var nog så att i de flästa familjer var de
många och kunde redna arbetet som det passade
Tänder av trä fisk torkas på en plåt eller panna.
Rören till skedar köptes i Kalmarstad, länga

längder. Det gick åt mycket rör, ty endast skallet
togs, och det fick jag vara smala rör, ty då blev ju
tsunden för mycket kallig på ena sidan, det kunde
jag vara munda än 20 m i diam. Huru mycket rör
kostade vet jag ej men måste varit mycket billiga.
Om man räknar med 25 länder på varje de m
gick det ju åt fyra längdmeter till en sked på
24 bann, som såldes på 80 talet för 3,50 eller 3,75
att det var möjligt är väl för oss oförklarligt.
Ståltråden började på 80 talet. Tråden till bindning spänns
i hammarna av tigor av lin, som förut nämnts.
Huru man fick tjära och bech har jag full-
ständigt skrivit om förut, i annat sammanhang.
En liten bechskru varade i åratal, och kostade
på 80 talet 16 skilling 33 öre. När man brutit
eller huggit loss ett stycke bech lade man
det på en bit linväv, så att bechet var
bart på en sida och höll det i ena handen

och när trädarna var varpada och snodda
hade man en krok i väggen; lade garst om den
så att man fick det dubbelte drag beaktat
fram och tillbaka, genom quidsningen blev
beaktat och träden varms så att bark fastnade
på trädarna, men man måste hålla trädarna
i sär så att de ej komms ihop, då blev
en sida som ej blev bekad, trädarna finge
vara jämt och väl bekad för att skuden
skulle bli jämn och stark. Man beqvade
kroken även då man snodde trädarna, man håller
trädarna skilda åt och snor både på en gång
med handen på förklädet eller bynan. När träden
var bekad dockad dockas den upp löst på
en klyks. Det är inte nödvändigt, och kan inte
hållas, varpa upp så långa träder, att de rörke
till en skud, man får knyta dem wätt, och
placera knuten där den ej syns.

En änkels klämman av två träklottar som kunde klämmas ihop med en skruv av trä ständt på en fot lagom hög att arbeta vid där skeden kunde hållas vägrat man kunde ej klämman sedan back-träden var vänd, och en änkels tolk som höll spängerna lagom från varandra. Man började i ena änden band fast bommen korsvis, inga spikar eller pinningar lades i bommen med bestämt mått.

Tänderna av rör eller trä så långa, att de kunde renskäras när skeden var bunden, alla tänder lika breda efter snall, i ändarna. Mallen för bredden fick vara endast lite framför bundningen. Några knutar eller snaror kunde ej läggas, men varje träd och tand väl prässade intill förra, ett mörke gjordes för var femtiönde tand för att ej sedan behöva räkna alla tänder på en 16-18-20 boms-sked. När skeden var lång nog sattes bommen dit och eventuella ändar av spänger skars av.

Några av de äldste varskadnakarna brände in
en bokstav i änden på sina skedar. Rör och träsked-
hyvelades på både sidor med hyvel, jag förset mässigt
Petsning skreddes mest med glas och kniv, Tälja
emellan tänderna går inte. På senare delen av 1800
talet kläddes spångarna ^{med} papper blött eller grönt,
det behövdes ej klistras, man värade hela skeden
så att becket blev mjukt, lade pappersremsorna
på och pressade dem väl till, de fastnade på becket,
men på trä och rörskedar fick Tänderna renskäras
först. Den som sålde skedar tog mot den färdiga.
Hur lång tid som åtgick till en sked, är jag inte
mannen att säga. 25 timmar skulle jag tro på en 18
botta rörsked. På senare delen av 1800 talet, tror
jag knappast att några rörskedar gjordes, sedan
stährätter var komna i bruk, de var ju all-
deles färdiga att binda, och när allmänheten
börjat med dem gick det ej att sälja

andra, fastän stälskedar var lite dyrare.
Rörskedar såldes på auktioner där de
slussades bort billigt. Jag har själv en gång
köpt sex rörskedar för en krona. Stälskedar
äro bra men de böra helst ständigt gagnes
och förvaras på torrt ställe, de ha lätt för
att rosta och bli då odugliga. De ha ej så
lätt för att bli "dragna" som rörskedar.
"dragen" hela skeden blir suad eller kanske
halva eller kanske något hundratal tänder bli
höjda, i så fall räta de sig aldrig. Stälskedar
köptes från Tyckland, och jag tror att rören
till skedar köptes från Spanien. Någon upphopare
i hantverkskunsten tror jag ej fans. Lynggrev i Ryckhuset
sålde stälskedar men tog ej skedar i utbyte. Priserna till
förfärdnare var från 2 kr till 4.50 för olika skedar.
Har många procent skedförsäljare har jag ej sagt. Lippgiffen
gäller från 10 talen. Skedmakarna sålde dels och dels ganska omkring